

FRÅGOR & SVAR OM KEMIKALIER I BYGGPRODUKTER

1. Vad gäller för farliga ämnen i byggprodukter

Enligt byggproduktförordningen ska tillverkaren tillsammans med prestandadeklarationen redovisa innehåll av särskilt farliga ämnen, d.v.s. ämnen på kandidatförteckningen enligt REACH¹.

EU-kommissionen har nyligen gått igenom dagens lagstiftning och praxis i medlemsländerna och kommit fram till att det inte behövs ytterligare information om innehållet av farliga ämnen i byggprodukter². (EU-kommissionens översyn och utvärdering publicerades i augusti 2014.)

2. Vilken kunskap finns om kemikalier i byggprodukter

Det finns god kunskap om kemikalier i byggprodukter. EU har världens strängaste kemikalielagstiftning. Det innebär att det måste finnas tillräcklig kunskap om ett ämne innan det får släppas ut på marknaden. Informationen ska sedan följa med produkten så att den kan hanteras på ett säkert sätt.

För att få sälja en kemikalie (över 1 ton) inom EU måste den registreras hos europeiska kemikaliemyndigheten ECHA. Ju större mängd av ämnet som tillverkas eller importeras desto mer information ska ingå i registreringen. Myndigheterna utvärderar sedan denna information och kan begära in ytterligare information om detta behövs.

Mer information

Om ett ämne bedöms att ha särskilt farliga inneboende egenskaper hamnar det på **kandidatförteckningen**. Det innebär att leverantörer av varor som innehåller detta ämne i en koncentration över 0,1 % (vikt per vikt) är skyldig att ge tillräckligt med information till mottagarna av artikeln för att möjliggöra en säker användning av varan. Detta gäller om mottagarna är industriella eller yrkesmässiga användare och distributörer, men inte konsumenter. Konsumenterna kan begära motsvarande information. Leverantören av artikeln måste lämna denna information inom 45 dagar, utan kostnad. Detta gäller också byggprodukter (enligt byggproduktförordningen) och tillverkaren ska redovisa innehåll av ämnen på kandidatförteckningen tillsammans med prestandadeklarationen.

Användningen av särskilt farliga ämnen kan bli föremål för **tillstånd** för att få användas i tillverkningen inom EU (men kan däremot komma in i färdiga produkter som tillverkats utanför EU). Det finns också möjlighet att **begränsa** användningen av ett ämne i en viss produkt, och då gäller detta även importerade produkter.

Andelen hälsofarliga kemikalier som direkt används i byggbranschen står för ca 3 % av den totala användningen inom näringslivet år 2011 om betongprodukten exkluderas i beräkningen. Användningen av miljöfarliga

¹ Byggproduktförordningen (art 6.5) anger att kemikalielagstiftningen REACH (art 31 o 33) gäller även för byggprodukter.

² <http://www.boverket.se/sv/byggande/byggprodukter/nyheteter-om-byggprodukter/mer-information-om-farliga-amnen/>

2016-05-30

kemikalier i byggbranschen uppgår till endast 0,02 procent år 2011 jämfört med total användning av miljöfarliga kemikalier i näringslivet¹.

3. Finns det andra krav på importerade byggprodukter

Kraven på produkter tillverkade inom EU kan vara strängare än de är på importerade. Det kan hända att en farlig kemikalie inte får användas i tillverkningen av byggprodukter inom EU (tillståndspliktig) men får importeras i färdiga produkter som tillverkats utanför EU.

4. Vilken koppling finns mellan PRIO-databasen och kandidatförteckningen i REACH

[PRIO är ett webbaserat verktyg](#)³ som Kemikalieinspektionen tagit fram för den "som vill påverka och arbeta förebyggande för att minska risker för människors hälsa och miljö från kemikalier". Kriterierna för "PRIO-ämnen" är framtagna mot bakgrund av det svenska miljömålet [Giftfri miljö](#) och EU:s kemikalielagstiftning [REACH](#). Det finns två prioriteringsnivåer: utfasningsämnen respektive riskminskningsämnen.

I kandidatförteckningen finns ämnen som har egenskaper som kan medföra allvarliga och bestående effekter på människors hälsa och i miljön, så kallade särskilt farliga ämnen⁴.

Kriterierna för **Utfasningsämnen** i PRIO-databasen stämmer till viss del med kriterierna för kandidatförteckningen i Reach, men dessutom ingår "särskilt farliga metaller" (Cd, Hg, Pb) och ozonstörande ämnen.

Det finns ingen koppling mellan **Prioriterade riskminskningsämnen** och kandidatförteckningen. Däremot diskuteras om vissa allergiframkallande egenskaper ska ingå i definitionen av ett särskilt farligt ämne för kandidatförteckningen.

5. Hur skiljer sig bedömningssystemen och REACH

Ett av syftena med REACH är att gradvis ersätta de ämnen som har de allvarligaste egenskaperna med säkrare alternativa ämnen eller tekniker. Om detta inte är ekonomiskt eller tekniskt genomförbart är avsikten att begränsa användningen av dessa ämnen till de områden där de samhällsekonomiska fördelarna med användningen överväger riskerna. Dessa överväganden ingår i processen med tillstånd och begränsningar.

³ http://www2.kemi.se/templates/PRIOframes___4045.aspx

⁴ Ett särskilt farligt ämne är ett ämne som:

- uppfyller kriterierna för att klassificeras som cancerframkallande, mutagent, eller reproduktionstoxiskt i kategori 1 eller 2 enligt direktiv 67/548/EEG om klassificering och märkning eller kategori 1a eller 1b i CLP-förordningen (förordning (EG) nr 1272/2008),
- uppfyller kriterierna för att betraktas som långlivat, bioackumulerande och toxiskt eller mycket långlivat och mycket bioackumulerande enligt de kriterier som finns i bilaga XIII till Reach-förordningen,
- har andra allvarliga egenskaper som till exempel hormonstörande egenskaper.

Bedömningssystemen för byggprodukter gör inte samma överväganden om alternativen eller på samhällsekonomiska aspekter som görs inom REACH h. Man klassificerar produkterna utifrån kemikalieinnehåll och det finns en uppfattning om att ju ”strängare krav” desto bättre, vilket inte säkert stämmer.

Mer information

I BASTA-systemet finns två kriterier: BASTA och BETA. I BASTA-kriterierna finns haltgränser för ämnen som uppfyller samma kriterier som för kandidatförteckningen, se bild nedan som exempel. Dessutom finns haltgränser för ämnen som har andra ämnesegenskaper, som t.ex. farligt för ozonskiktet, allergiframkallande, akut toxicitet. Men också gränsvärden för metallerna bly, kvicksilver och kadmium. Inom REACH finns inte kriterier framtagna för hormonstörande ämnen men BASTA har valt en egen definition: Ämnen som får helhetsbedömningen Cat 1 eller Cat 2 i EU:s EDS Database. Därför finns också här en skillnad.

Egenskapskriterier i BASTA-registret

Ämnesegenskaper	Definition	Haltgräns (vikts-%) (om ämnesspecifik gräns inte är angiven) ^{3), 13)}	Sammanräkning ¹⁴⁾	
1. Cancerframkallande	a) Ämnen som uppfyller kriterierna för Cancerogenitet, kategori 1A eller 1B (H350) ⁴⁾	0,1 %	—	Kriterium kandidatlistan
	b) Ämnen som uppfyller kriterierna för Cancerogenitet, i kategori 2 (H351) ⁴⁾	1 %	—	
2. Mutagena	a) Ämnen som uppfyller kriterierna för Mutagenitet i könsceller, kategori 1A eller 1B (H340) ⁴⁾	0,1 %	—	Kriterium kandidatlistan
	b) Ämnen som uppfyller kriterierna för Muntagenitet i könsceller, kategori 2 (H341) ⁴⁾	1 %	—	
3. Reproduktionstoxiska	a) Ämnen som uppfyller kriterierna för Reproduktionstoxicitet, kategori 1A eller 1B (H360) ⁴⁾	0,3%	—	Kriterium kandidatlistan
	b) Ämnen som uppfyller kriterierna för Reproduktionstoxicitet, kategori 2 (H361) ⁴⁾	3 %	—	
4. Spädbarnsskador	Ämnen som uppfyller kriterierna för Reproduktionstoxicitet, kategori Effekter på eller via	0,3%	—	

BETA-kriterierna är mindre stränga än BASTA-kriterierna.

I BETA-registret finns produkter som klarar systemets baskrav gällande kemiskt innehåll. BETA-kriterierna ställer krav gällande utfasningsämnen men tillåter till skillnad mot BASTA-kriterierna riskminskningsämnen. För BETA-produkter är tillverkaren skyldig att göra en riskbedömning och tillhandahålla en miljö- och säkerhetsinformation där det framgår hur produkten skall hanteras under bland annat byggskedet och rivning.

6. Vad gäller för 0,1-procentsgränsen i REACH?

Enligt kemikalielagstiftningen REACH måste leverantörer tillhandahålla information till sina kunder om en vara innehåller ett ämne som finns på **kandidatförteckningen** i en koncentration som överstiger 0,1 viktprocent.

2016-05-30

Mer information om leverantörernas skyldighet finns i Kemikalieinspektionens "Vägledning för leverantörer av varor"⁵.

Alla medlemsländer är inte eniga med EU-kommissionen om hur denna regel ska tolkas för sammansatta varor⁶. Därför råder olika krav i dagsläget i olika medlemsländer. Frågan kommer därför att avgöras av EU-domstolen. Ett uttalande från EU-domstolens generaladvokat kom i februari 2015⁷.

Sverige har samma uppfattning i denna fråga som Belgien, Danmark, Frankrike, Tyskland och Norge. Man utgår ifrån principen att "en gång vara, alltid vara". Det innebär att "samma information om innehållet av ämnen på kandidatförteckningen ska lämnas oavsett om varan säljs separat eller som en del av en vara som sammanfogats utgående från flera varor. Genom att tillämpa skyldigheten på detta sätt kommer leverantörerna att kunna garantera efterlevnaden av detta krav på hela EU-marknaden"⁸.

Generaladvokaten säger i sitt yttrande att en beräkning av halten av ett ämne på kandidatlistan bör göras på den enskilda komponenten snarare än på hela den sammansatta varan⁹ ¹⁰. Nästa steg blir att EU-domstolen, baserat på generaladvokatens yttrande avger sin dom.

7. Varför ska man inte välja bort ämnen när det kommer enskilda rapporter som indikerar att de kan innebära en risk?

Det finns redan god kunskap om de kemikalier som används i byggprodukter. EU har världens strängaste kemikalielagstiftning som garanterar att inget ämne släpps ut på marknaden om det inte finns starka vetenskapliga belägg för att ämnet är säkert. Ju mer använda kemikalierna är desto högre är kraven på kunskap. När det kommer nya studier måste dessa därför utvärderas och vägas samman med tidigare kunskap.

Mer information

För att få sälja en kemikalie (över 1 ton) inom EU måste den registreras hos europeiska kemikaliemyndigheten ECHA. Ju större mängd av ämnet som tillverkas eller importeras desto mer information ska ingå i registreringen. Myndigheterna utvärderar sedan denna information och kan begära in ytterligare information om detta behövs.

Myndigheterna bygger sina riskbedömningar på en stor mängd data. Man hämtar information både från studier som är gjorda enligt de kvalitetskrav och protokoll som myndigheterna kommit överens om och från studier som är gjorda på annat sätt.

En viktig del i arbetet är att kvalitetsgranska olika studier och deras tillförlitlighet och tyngd i riskbedömningen. Ibland ifrågasätts denna värdering av utomstående personer, vilket kan skapa debatt. Det är dock viktigt att våra Europeiska myndigheters arbete respekteras nationellt och att beslut fattas baserat på tillförlitlig vetenskap.

⁵ http://www.kemi.se/Documents/Forfattningar/Reach/Vagledning_for_leverantorer_av_varor_SV.pdf

⁶ http://echa.europa.eu/documents/10162/13636/draft_guidance_req_sia_en.pdf

⁷ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=162239&doclang=en>

⁸ http://www.kemi.se/Documents/Forfattningar/Reach/Vagledning_for_leverantorer_av_varor_SV.pdf

⁹ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=162239&doclang=en>

¹⁰ <http://www.ikem.se/publicerat/stories/eu-domstolens-generaladvokat-tolkar-0-1-procentgransen>

8. Varför bör bedömningar baseras på vetenskapliga fakta? Varför är det viktigt för industrin?

För industrin är kunskap och hur den tillämpas i politiken av avgörande betydelse. När god vetenskap ignoreras, försämrar säkerheten och det kan leda till felaktiga beslut som får stora konsekvenser för samhället. Det är också viktigt att alla kemikalier hanteras på ett likvärdigt och förutbestämt sätt. Godtycklighet skapar osäkerhet och hämmar innovation och utveckling.

Därför främjar vi kriterier för att skilja mellan god vetenskap, det vill säga resultat från studier som har kvalitetskontrollerats, kan upprepas och är relevanta och dålig vetenskap, till exempel studier som inte kan upprepas.

Regleringen av kemikalier i varor bör också utgå ifrån riskerna och inte kemikaliernas inneboende egenskaper (farorna). Riskbedömning är kärnan i bra kemikalielagstiftning eftersom det både garanterar säkerheten och möjliggör forskning och utveckling. Därför är ett riskbaserat beslutsfattande avgörande och man kan inte bara titta på inneboende egenskaperna. Riskbaserad lagstiftning är visserligen mer komplicerad, tidskrävande och dyr, men det finns inget alternativ om man vill ta de bästa besluten, det vill säga beslut som bidrar både till säkerhet och till framsteg i Europa.

Det är också viktigt för industrin att vi undviker nationella särregler eftersom dessa hämmar den fria handeln och rörligheten av varor. Den inre marknaden är kärnan i dagens EU och en kemikalie innebär oftast samma risk oavsett i vilket land den hanteras.

9. Svenska särregler

Byggproduktförordningen gör det möjligt för Sverige att införa egna regler för byggprodukter. Trots att de flesta regler om kemikalier bestäms gemensamt inom EU har Sverige några undantag, så kallade särregler som förbjuder eller begränsar ett ämne eller en användning. De särregler som berör byggprodukter är:

- Nästan all användning av [kvicksilver](#) är förbjuden (finns undantag för bl.a. lågenergilampor och uppladdningsbara batterier)
- Användningen av [formaldehyd](#) i spånskivor är begränsad.
- Användningen av träskyddsbehandlat virke är begränsad.
- Du måste ha tillstånd att få använda särskilt farliga produkter